

ЧИТАННЯ З РОЗУМІННЯМ ЯК СКЛАДОВА ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Кравчук Лариса Володимирівна, старша викладачка

кафедри дошкільної та початкової освіти ІПО

Київського університету імені Бориса Грінченка

***Анотація.** Статтю присвячено питанню формування й розвитку читання з розумінням як складової читацької компетентності молодшого школяра. Розглянуто сутність поняття «читання з розумінням», його особливості. Автор наводить приклади вправ, діяльностей, спрямованих на формування й розвиток читання з розумінням у молодших школярів.*

Ключові слова: читацька компетентність, наскрізні уміння, читання з розумінням, молодший школяр, Нова українська школа.

Як зазначається у Державному стандарті початкової освіти, «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб» [3, 4]. Новий зміст освіти, запропонований НУШ, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей. Спільними для всіх компетентностей є низка вмінь, серед яких – читання з розумінням.

Нова українська школа розглядає читання з розумінням як багатогранне явище, коли «здобувач освіти сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, використовує її для збагачення власного досвіду». Відповідно до Програми загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів», затвердженої наказом МОН України від 20.03.2018 р. № 256, читацька компетентність – це «здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію,

відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо» [4, 21].

Як зазначає Л. С. Виготський, «уміння розуміння полягають у тому, щоб орієнтуватися в складному внутрішньому просторі, який можна було б назвати системою відносин. У цьому встановленні відносин, виділення важливого, в зведенні і переході полягає процес, який зазвичай називається розумінням» [1, 170]. Дослідниками визначено такі рівні розуміння прочитаного:

1. *Буквальне розуміння.* Дитина розповідає, про що йдеться в тексті; відтворює фактичну інформацію; встановлює послідовність дій персонажів; виокремлює головне; називає головних і другорядних героїв; називає, де і коли відбувається подія.

2. *Аналітичне розуміння.* Дитина виявляє в тексті неочевидну інформацію; розкриває закладений автором смисл; встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, вчинками персонажів; виявляє деталі тексту, важливі для розуміння ідей; аналізує емоційний стан персонажів.

3. *Критичне розуміння.* Дитина оцінює правдоподібність описаних подій і тверджень із тексту, спираючись на свої уявлення про світ і власний досвід; оцінює надійність джерел інформації, обґрунтованість висновків; висловлює свій погляд на предмет обговорення; використовує власний емоційний досвід для оцінювання емоційного стану персонажів художнього твору.

Характеризуючи процес, що веде до розуміння, Г. Гранін описує його як взаємодію двох сил: «сам текст і те, що відбувається в психіці людини під час читання. Читач сприймає текст через сигнали, його складові. Такими сигналами є слова, словосполучення, речення, а також взаємозв'язок між ними, тобто монтаж. Всі ці сигнали впливають на читача в процесі читання. Тому розуміння тексту залежить, по-перше, від уміння читача сприймати ці звернені до нього сигнали, по-друге, від уміння на них реагувати» [2, 8]. З огляду на те, що незнання значень окремих слів веде до повного нерозуміння тексту, недостатньо повного або спотворення змісту загалом, очевидним стає факт, що дитину потрібно вчити «сприймати ці звернені до неї сигнали і реагувати на них». Тому,

готуючись до уроку, вчитель має звернути увагу та вибрати із тексту ті слова, словосполучення, речення, які є ключовими для розуміння тексту, що читається і, на його думку, будуть незрозумілими для дітей (перелік таких слів учитель добирає, виходячи зі свого досвіду роботи). На уроці, перед читанням тексту, вчитель просить дітей пояснити значення цих слів, а потім знайти визначення цих слів у тлумачному словнику. Корисною буде вправа на встановлення відповідності між словом і його тлумаченням. Для цього слова та їх тлумачення записують на окремих картках. Діти мають до кожної картки-слова знайти пару – картку-тлумачення. Також допоможуть у розумінні значення слів вправи на добір синонімів, антонімів. Така робота проводиться до читання тексту.

Ще один вагомий крок до читання з розумінням – вироблення уваги до слова: знаходження в тексті ключових слів, слів-образів, слів з непрямим значенням, пояснення їх смислу, ролі в тексті (наприклад, як вони допомагають зрозуміти зміст тексту). Важливо, щоб у ході читання дитина вміла самостійно виокремити незрозумілі для неї слова, словосполучення, знала і вміла користуватись джерелами для уточнення їх значення (наприклад, з допомогою вчителя, батьків, бібліотекаря; словників, довідників, енциклопедій; Інтернету). Окрім того, учням 3 – 4 класів можна запропонувати створити словничок-довідничок, у який увійдуть слова із підручників, значення яких діти не розуміють або розуміють неправильно. З урахуванням вище сказаного хочемо зазначити, що різноманітність підходів до формування і розвитку вміння читати з розумінням система, систематичність, послідовність в роботі – це ті умови, від яких залежить ефективність навчання розумінню прочитаного.

Якими ж критеріями скористатись, щоб виміряти рівень результативності навчання молодших школярів читанню з розумінням? На нашу думку вони можуть бути такими: складання плану тексту; виразне читання; узагальнення, систематизація, класифікація інформації з тексту у вигляді таблиць, схем; висловлення свого погляду на предмет обговорення; формулювання головної думки та ідеї твору; виявлення в тексті неочевидної інформації; постановка запитань різної спрямованості: до змісту твору, до авторів, до читача.

Читацька компетентність – це багатовимірне утворення, формування якого є одним із базових завдань початкової школи. Разом з тим, неможливо говорити про повноцінну читацьку компетентність без належної уваги до формування і розвитку читання з розумінням, яке закладає основи для подальшого успішного поступу молодшого школяра як здобувача освіти й особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Психология развития как феномен культуры: избранные психологические труды. Москва – Воронеж: Институт практической психологии НПО «МОДЭК», 1996. 510 с.

2. Гранин Г. Г., Бондаренко С. М., Концевая Л. А. Когда книга учит. 2-е изд., доп. М.: Педагогика, 1991. 256 с.

3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.11.2020).

4. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками]. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt-1.pdf (дата звернення: 19.11.2020).